

Motion till riksdagen 2013/14:So13

av **Lena Hallengren m.fl. (S)**
med anledning av skr. 2013/14:91

Åtgärder för att stärka barnets rättigheter och uppväxtvillkor i Sverige

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra barnkonventionen till svensk lag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över om preskriptionstiden för sexualbrott och andra allvarliga övergrepp mot barn kan tas bort.

Regeringens skrivelse

Skrivelsen innehåller inga förslag till beslut. I skrivelsen redovisas regeringens prioriteringar och åtgärder inom barnrättspolitikerna under i huvudsak perioden 2010–2013. Vidare redovisas regeringens prioriteringar för att förbättra uppväxtvillkoren för barn i ekonomisk och social utsatthet. I skrivelsen presenteras även regeringens handlingsplan för skydd av barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp. Vidare redogörs för hur regeringen avser att fortsätta arbetet med att säkerställa och tillgodose barnets rättigheter med utgångspunkt i *Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige* som riksdagen antog 2010.

Några av de åtgärder som regeringen tar upp är kunskapsspridningen och uppföljningen av arbetet med barnets rättigheter, särskilt på lokal och regional nivå. Regeringen redovisar också arbetet med att utveckla rapporteringen till FN:s kommitté för barnets rättigheter. En genomgång görs också av vidtagna åtgärder för att stödja kommuner i framtagandet av handlingsplaner mot ekonomisk utsatthet bland barn och att stödja en utveckling av indikatorer som rör barn i ekonomisk utsatthet för att bättre kunna följa utvecklingen och arbetet på kommunal nivå. I skrivelsen redovisas också innehållet i hand-

Fel! Okänt namn på

lingsplanen för skydd av barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp.

Våra ståndpunkter

Barnrättspolitiken har många aspekter. Vi har i denna motion valt att ta upp följande områden:

- ? Barns och ungas sociala och ekonomiska levnadsvillkor
- ? Barnkonventionen
- ? Skydd av barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp.

Barn och ungas sociala och ekonomiska villkor

Riksdagens beslutade mål för barnrättspolitiken är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet grundar sig bl.a. på de åtaganden som Sverige gjort genom att ratificera konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen). Barnrättspolitiken syftar till att främja och skydda barnets rättigheter och intressen i samhället.

Sverige är i många avseenden ett bra land för barn att växa upp i. De flesta av Sveriges barn har det bra och har goda möjligheter att utvecklas och förverkliga sina mål och drömmar. Barns och ungas hälsa och sociala förhållanden i Sverige är goda, även jämfört med andra välfärdsländer. Men skillnaderna i uppväxtvillkor mellan olika barn och unga är stora. De sociala och ekonomiska klyftorna i vårt samhälle återspeglas även i barns och ungas vardag. Det finns många barn och ungdomar vars uppväxtvillkor måste förbättras. Det handlar bl.a. om barn som lever i ekonomisk utsatthet, och som därmed löper högre risk för den sociala utsatthet som ofta är nära sammankopplad med låg ekonomisk standard.

De målsättningar och åtgärder som redovisas i regeringens skrivelse ställer alla upp på. Problemet är att skrivelsen inte i tillräcklig omfattning lyfter fram de ökande klyftorna i samhället och dess konsekvenser. Att diskutera barns rättigheter utan att diskutera skillnader i uppväxtvillkor blir närmast meningslös. För att ge alla barn en bra start i livet behöver skillnaderna i de sociala och ekonomiska levnadsvillkoren i Sverige minska. Ett mycket grundläggande exempel på barns och ungdomars skilda levnadsvillkor och utsatthet är vräkning av barnfamiljer. Regeringens mål i hemlöshetsstrategin från 2007 om noll vräkningar av barnfamiljer inom två år har inte på något sätt infriats. Under förra året berördes 504 barn av en verkställd vräkning. 74 procent av barnen har sin permanenta bostad hos den vräkt föräldern eller föräldrarna. 15 procent är växelvis boende och 11 procent är s.k. umgängesbarn. Vid närmare var femte vräkning har barn (enligt kronofogden) varit närvarande vid

själva vräkningstillfället. För dessa barn är otryggheten stor och avståndet till värdeord som trygghet, utveckling och barnets rättigheter blir väldigt långt.

Situationen i skolan är en avgörande faktor för barns och ungas utveckling.

Skolan blir alltmer ojämlik. Den internationella kunskapsmätningen PISA visar att de lägst presterande eleverna tappar mest, att resultatskillnaderna mellan olika skolor ökar och att andelen elever som inte når målen i grundskolan och är behöriga att gå vidare till ett nationellt program på gymnasiet ökar. Skolan blir därmed allt mindre kompensatorisk och den utvecklingen måste vändas.

Efter den djupa 90-talskrisen halverades nästan behovet av ekonomiskt bistånd (socialbidrag) under åren 1997–2007. Kostnaderna har dock successivt börjat öka igen från 2007. Lågkonjunktur kombinerat med en ineffektiv jobbpolitik och fördelningspolitik från den borgerliga regeringen har lett till en försämrad utveckling för dem som har små ekonomiska marginaler. Regeringens försämringar av a-kassesystemet och sjukförsäkringen har också urholkat trygghetssystemen och förvärrat situationen. Många som är arbetslösa har inte ersättning från arbetslöshetsförsäkringen (a-kassan). 5,7 procent av alla hushåll i befolkningen fick bistånd 2012. Biståndshushållen domineras av ensamhushåll, där män utan barn är den största gruppen, men ensamstående kvinnor med barn är den hårdast drabbade gruppen bland de olika hushållstyperna. År 2012 fick 23 procent av de ensamstående mödrarna ekonomiskt bistånd. 7 procent av Sveriges barn bodde 2012 i hushåll som får ekonomiskt bistånd, varav 2,7 procent finns i familjer som får långvarigt bistånd (minst 10 månader under året).

De vanligaste skälen till att personer som har behov av ekonomiskt bistånd inte kan försörja sig är arbetslöshet och sjukdom. Enskilda personers behov av ekonomiskt bistånd beror alltså till stor del på strukturella faktorer i samhället, t.ex. hur situationen på arbetsmarknaden ser ut och hur trygghetssystemen är utformade. Socialstyrelsens öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2012 visar att människor som har tappat fotfästet på arbetsmarknaden riskerar att gå miste om stöd, hjälp och insatser från samhället på grund av otillräcklig samverkan mellan myndigheter och otydligheter i hur ansvaret ska fördelas mellan dem. Grundläggande är dock att samhället åter kan erbjuda en a-kassa och sjukförsäkring som ger rimligt skydd mot arbetslöshet och sjukdom. Den borgerliga regeringen har systematiskt försämrat villkoren för dessa människor. Resultatet är negativt för samhället som helhet och ofta en tragedi för de individer och barnfamiljer som drabbas.

För att komma till rätta med den negativa utvecklingen när det gäller utvecklingen av ekonomiskt bistånd borde regeringen inrikta sig på att bedriva en aktiv jobbpolitik och ompröva sin strategi för att skapa fler jobb (regeringens olika skattesänkningar för att skapa fler jobb har visat sig inte fungera), dels förbättra de ekonomiska trygghetsnäten vid arbetslöshet och sjukdom och dels stimulera kommunernas arbete med att ge rätt stöd till de människor som har ekonomiskt bistånd.

Kompensatoriska insatser är också viktiga för att minska utvecklingen av barnfattigdom. Bra exempel på det är en förskola och skola som stärker alla barn, men även deltagande i föreningsliv och fritidsaktiviteter. En jämlik

Fel! Okänt namn på

utbildning är inte bara viktig för de enskilda barnens skull utan för den samlade tillväxten, och en kunskapsnation som Sverige har inte råd att lämna en stor del av barnen utanför. Forskningen tyder på att förskolan kompenserar resurssvaga barn mer än exempelvis högstadieskolan och gymnasiet, men i dag har barn till föräldrar som lever på försörjningsstöd inte samma rätt till förskola som andra barn, trots att de har minst lika stort behov av den.

Den svenska fattigdomsbekämpande politiken har länge varit framgångsrik genom att inte selektivt fokusera på särskilda stödsystem för fattiga, utan för breda inkluderande välfärdslösningar för alla grupper. Men det bygger på att människor kommer in på arbetsmarknaden och kvalificerar sig för ersättning vid arbetslöshet eller sjukdom, vilket allt färre gör. Den borgerliga regeringens politik har gått ut på att ytterligare försvåra för människor att kvalificera sig till försäkringarna. Det leder inte till fler jobb, däremot till fler ekonomiskt utsatta familjer.

När det gäller barnfattigdomen handlar den stora utmaningen om att människor som i dag har en svag anknytning till arbetsmarknaden måste få jobb – samtidigt som vi säkerställer en rimlig levnadsstandard för alla barn. Arbetet berör många olika politikområden.

Några viktiga utgångspunkter för samhällets insatser:

- ? Arbete är avgörande för att minska barnfattigdomen. Det behövs fler jobb, men också utbildning, stöd och barnomsorg på obehövlig arbetstid så att arbetslösa kan matchas med de jobb som finns.
- ? Alla barn har rätt till en god uppväxt. Det gäller att säkra att även barn till föräldrar som står utanför arbetsmarknaden har en rimlig levnadsstandard.
- ? Den generella välfärdspolitikerna med försäkringssystem är viktig, men fler än idag behöver omfattas av dem och till rimliga ersättningsnivåer.
- ? Ekonomiskt utsatta barn behöver mer och bättre kompensation utanför hemmet i form av en bra förskola, skola och fritidsaktiviteter utan höga avgifter.

Barnkonventionen

Barnkonventionen uttrycker ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut eller åtgärder som berör ett enskilt barn eller en grupp barn. Detta innebär att vid beslut som rör barn ska ansvarig beslutsfattare överväga om barnet eller barnen berörs och i så fall på vilket sätt. Att anamma ett barnperspektiv handlar om kunskaper, attityder och arbetssätt. Det speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang.

Arbetet med barnkonventionen har nu pågått i Sverige i mer än 20 år. Sverige ratificerade konventionen efter ett beslut i riksdagen 1990. Praktiskt taget alla världens stater har anslutit sig till barnkonventionen. Artikel 4 i barnkonventionen förpliktar staten att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder samt administrativa och andra åtgärder som behövs för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

Fel! Okänt namn på

Barnkonventionen innehåller olika slag av rättigheter, dels medborgerliga och politiska, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionen tar också särskild hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket visas i de rättigheter som syftar till att ge barnet skydd mot övergrepp och utnyttjande. Barnkonventionen är inriktad på individen och handlar om barnets rätt att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda.

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer. De ska vara styrande för tolkningen av övriga artiklar men har också en egen självständig betydelse:

- ? Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionsnedsättning eller andra liknande skäl (artikel 2).
- ? Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga (artikel 3).
- ? Barn och unga ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar (artikel 6).
- ? Barn och unga ska ges möjlighet att framföra och få respekt för sina åsikter i frågor som berör dem (artikel 12).

Regeringen anger i skrivelsen att en fortsatt anpassning av lagstiftningen till barnkonventionen är en utgångspunkt för regeringen. En särskild utredare har fått i uppdrag att göra en översyn av barnets rättigheter i svensk rätt.

Vi konstaterar att regeringens angreppssätt följer den tradition som funnits i 20 år. Sverige har hittills valt att införliva barnkonventionen genom transformering. Något ställningstagande för att gå längre och göra barnkonventionen till svensk lag finns inte från regeringens sida. Det finns en skillnad mellan de båda synsätten. Genom transformering ändras lagbestämmelser så att de överensstämmer med konventionens krav. Transformering som metod kräver dock successiv och kontinuerlig anpassning av nationell lagstiftning och rättstillämpning allteftersom konventionen behöver tolkas i ljuset av ändrade samhällsförhållanden. Ett annat sätt är att införliva konventionen i rättssystemet är inkorporering, där konventionen ska gälla som direkt lag i landet. I Finland inkorporerades barnkonventionen 1991, då den ratificerades, och den har ställning som lag. Norge inkorporerade barnkonventionen genom ett tillägg i Menneskerettsloven 2003. Det norska exemplet 2003 innebar att barnkonventionen inkorporerades i norsk rätt och gjordes till norsk lag. Anpassningen av norska lagar till konventionen, genom s.k. transformering, har fortsatt parallellt. Enligt norsk lag ska barnkonventionen ha företräde vid konflikt med andra lagar.

Under hösten 2009 gjordes en utvärdering av norsk lag och praxis i förhållande till barnkonventionen. Utredningen visade att barnkonventionen generellt sett har stärkt barnets rättsliga ställning och gett konventionen högre juridisk status. Barnkonventionen tas även på större allvar och kan användas som rättskälla.

Konventionen ställer inga krav på hur länderna genomför rättigheterna i barnkonventionen. Den hittillsvarande svenska metoden att gå igenom varje samhällsområde och ändra i alla lagar som berör barn så att varje lagstiftning

Fel! Okänt namn på

utgår från barns bästa har på många sätt varit ett bra och framgångsrikt sätt att jobba, men vi anser att det nu är det dags för nästa steg.

Vi tror att genomslaget för barnkonventionen skulle bli ännu större om den gjordes till svensk lag och därför vill vi verka för detta i riksdagen. Vi menar att det kan finnas flera fördelar med detta. Det är en viktig signaleffekt till beslutsfattare och övriga samhället att barnfrågor ska prioriteras och få ökad uppmärksamhet. Det kan också konkret bidra till att barnkonventionens principer får en större genomslagskraft i beslutsfattande, lagstiftning och praxis. Erfarenheterna från Norge, som har genomfört detta, är goda. Jurister, advokater, lärare, socialtjänstemän med flera har utbildats, och barnkonventionen används nu med tyngd inom områden som hälsa, utbildning, övergrepp och straffrätt. Farhågorna att det skulle bli svårt med rättstillämpningen i domstol har inte infriats.

Frågan om barns rättigheter är naturligtvis inte löst en gång för alla för att barnkonventionen görs till lag. Arbetet med att tillvarata barns intressen måste ständigt pågå. Men genom att göra barnkonventionen till lag får vi ytterligare ett viktigt redskap för att förbättra barnens situation och kunna utkräva ansvar när konventionens principer inte följs.

Vi föreslår att regeringen får i uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag om att göra barnkonventionen till svensk lag.

Skydd av barn mot människohandel, exploatering och sexuella övergrepp

Barnkonventionen och det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi har etablerat en internationell standard för barnets rättigheter med bestämmelser som ska tillförsäkra varje barn rätten att behandlas med respekt och skyddas mot varje form av utnyttjande och exploatering samt sexuella övergrepp.

Stater som har anslutit sig till konventionen är skyldiga att vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barn mot exploatering och utnyttjande oavsett om barnet befinner sig inom de nationella gränserna eller utomlands.

Sverige har vidtagit flera åtgärder i syfte att kontinuerligt förbättra skyddet för barn mot exploatering, sexuella övergrepp och människohandel. Åtgärderna har inneburit stärkt lagstiftning, ökad samordning mellan berörda myndigheter, spridning av relevant kunskap till barn, vuxna och yrkesverksamma samt ett ökat internationellt samarbete.

Vi är positiva till de insatser som görs för att skydda barn mot sexuell exploatering, övergrepp och människohandel. Arbetet behöver dock intensifieras och det krävs ett utvecklat samarbete mellan olika delar av samhället och med andra länder för att nå maximal effekt.

Vi tror också att det kan behövas ytterligare lagändringar. En sådan fråga gäller preskriptionstiden för sexualbrott. Många barn utsätts för grova övergrepp som skadar dem för resten av livet. Det kan dröja långt in i vuxen ålder innan man orkar, vågar eller får möjlighet att bearbeta händelserna och vill anmäla dem. Det är också en viktig signal till gärningsmannen: om någon

Fel! Okänt namn på

förgriper sig på ett barn, så kommer brottet aldrig att preskriberas. Lagen kommer alltid att kunna nå förövaren, hur lång tid som än förflyter. Vi föreslår att det görs en översyn av om preskriptionstiden för sexualbrott och andra allvarliga övergrepp mot barn kan tas bort.

Stockholm den 12 mars 2014

Lena Hallengren (S)

Christer Engelhardt (S)

Lennart Axelsson (S)

Gunnar Sandberg (S)

Catharina Bråkenhielm (S)

Ann Arleklo (S)

Meeri Wasberg (S)